

جیاوازیی ژماره‌کانی داهاات و خه‌رجی له نیوهی په‌که‌می 2023 دا له عێراق

14-09-2023

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کووته : ئەم جیاوازییانه‌ی داهاات و خه‌رجیه‌کان وه‌ک ئه‌وه‌ی له بودجه وله راپۆرته‌کانی وه‌زاره‌تی داراییدا هاتوووه له‌لایه‌ک و ئه‌و جیاوازییه‌ی له ژماره‌کانی یاساکه‌دا هه‌یه، که به‌گشتی سه‌روو 1 تریلیۆن دیناره و به‌ته‌نیاش له به‌شه بودجه‌ی پارێزگای ئه‌نبار 30 ملیار دیناره، به‌دنیاییه‌وه ئه‌گه‌ر ورده‌کارییه‌کانی ئه‌و 65 دامه‌زراوه، وه‌زاره‌ت و پارێزگایانه‌ش وردتر بکریته‌وه شتی نوێ ده‌بینین.

كۆتايپهكانى مانگى حوزەيران و سەرەتاي تەممووزى ئەمسال ھۆلى پەرلەمانى عىراق جەمەى دەھات لە پەرلەمانتاران بۆ پەسەندکردنى پرۆژەياساى بودجەى 2023 و دوو سالى داھاتوو. گفتوگۆكانى نيو پەرلەمان چر و درىزخايەن بوون و چەندىن رۆژ تاوھكو بەرەبەيان بەردەوام بوون، بەلام بەپى ياساکە بىت، لەوانەپە گفتوگۆكان ھىندەى سياسى بووبىت، ئەوئەندە ئابووورى و وردبوونەو لە ژمارەكان نەبووبىت. بۆ نموونە بەتەنیا لە كۆى گشتى خەرجىيەكاندا جياوازی 1 تریلیون و 258 ملیار دینار ھەپە. ئەمەش بەسەر وەزارەتى دارايى، لىژنەى دارايى پەرلەمان، ئەنجومەنى بالاي ئابووورى عىراق و 327 پەرلەمانتاردا تىپەريوھ (ل60-63). لەمەش سەرنجراکىشتەر جياوازی خەرجى پارىزگاي ئەنبارە كە ئەدەبواپە بەسەر سەرۆكى پەرلەمان و پەرلەمانتارانى سوننە لە لىژنەى داراييدا تىپەريپت، چونكە كۆى خەرجىيەكانى پارىزگاي ئەنبار بە 466 ملیار دینار دانراو، بەلام كاتى كۆکراوھتەو 436 ملیار دینارى بۆ نوسراو. واتە تەنیا لە كۆکردنەوھى بودجەى تەرخانکراوى ئەم پارىزگايەدا 30 ملیار دینار جياوازی ھەپە!

بەپى بودجە سى سالىيەكە، خەرجىيەكانى عىراق لە 2023 دا 198 تریلیون دینار، واتە لەنيوھى يەكەمدا 99 تریلیون دینار خەرج دەكرىت، بەلام لە شەش مانگى رابردوودا نيوھى ئەوھش خەرجنەكراو. تەنانت لەوانەپە ئەو كورتهينانەى لە ياساکەدا باسەدەكرىت روونەدەت، چونكە بەپى راپۆرتەكانى وەزارەتى دارايى لەبارەى خەرجى و داھاتەكانى عىراق بەپى وەزارەتەكان، تاوھكو كۆتايى حوزەيرانى 2023، كۆى خەرجىيەكانى بەكارخستن و وەبەرھىنان گەپشتووھتە 47 تریلیون دینار و داھاتى نەوتى و نانەوتى لەسەر ووى 54 تریلیون دینار بوو، واتە لە شەش مانگى يەكەمى ئەمسالدا، 7 تریلیون دینار زيادەى جياوازی نيوان داھات و خەرجى بووھ لە عىراق.

ھەرۆھە، بەپى بودجە پەسەندکراوھە كە بۆ 2023، دەبواپە داھاتى نەوت رىژەى 87% و داھاتى نانەوتى رىژەى 13% كۆى گشتى داھات پىكھىننىت، بەلام بەپى راپۆرتەكانى وەزارەتى دارايى، لەنيوھى يەكەمى ئەمسالدا، داھاتى نەوتى رىژەى 99.2% و داھاتى نانەوتى تەنیا رىژەى 0.8% كۆى گشتى داھاتيان پىكھىناوھ!

خالىكى دىكەى پەيوەست بە داھاتى نەوتىيەوھ، جياوازی نيوان راپۆرت و بلاوكراوھەكانى وەزارەتى نەوت و وەزارەتى دارايىيە لەبارەى ئەم داھاتەوھ. بەشيوھەك لە نيوھى يەكەمى ئەمسالدا، داھاتى نەوت لەلايەن وەزارەتى نەوتەوھ 44.4 ملیار دۆلار، واتە 59.4 تریلیون دینار بوو، بەلام بەپى وەزارەتى دارايى تەنیا 53.8 تریلیون دینار بوو. ئەمەش واتاي ئەوھەپە كە حەقدەستى كۆمپانیاكانى بەرھەمھىنەر لە كىلگە نەوتىيەكانى عىراق، سەر ووى 5.5 تریلیون دینار بوو، ئەمەش بەپى خەرجىيەكانى وەزارەتى نەوت كە لەو شەش مانگەدا 728 ملیار دینار بووھ.

لەكاتىكدا، بەپى پرۆژەياساى بودجە دەبواپە داھاتى نەوتى 57.6 تریلیون دینار بوواپە، بەلام 3.8 تریلیون دینار كەمترە لەو پەرى كە بۆ عىراق ماوھتەوھ، ئەمەش سەرەراى فرۆشتنى بەرمىلىك نەوت بە تىكرای 74.6 دۆلار لەو شەش مانگەدا، كە نىزىكەى 5 دۆلار زياترە وھك لەوھى لە بودجەدا ھاتووھ. ھەربۆپەش بەدلىنباپەوھ نەبوونى ھەناردەکردنى نەوت لە ھەرىمى كوردستان و بەشدارىنەکردنى لە پر كەردنەوھى ئەو پەرى لە بودجەدا ھاتووھ، واىكرى تىكرای ھەناردەکردنى رۆژانە لەو ماوھەپەدا 3.29 ملیون بەرمىل بيت لە جياتى 3.5 ملیون بەرمىل نەوت كە لە بودجەدا دانراوھ.

لىرەدا و بە وردبوونەوھ لە ژمارەكانى نيو بودجەى 2023، راپۆرتەكانى وەزارەتى دارايى و راپۆرتەكانى وەزارەتى نەوت ھەلوھستەپەك لەسەر جياوازیيەكان لە داھات و خەرجىيەكان دەكەين.

خەرجىيەكان بەپى بودجە و وەزارەتى دارايى لە نيوھى يەكەمى 2023 دا

رۆژى 12ى حوزەيرانى 2023، پەرلەمانى عىراق پرۆژەياساى بودجە سى سالىيەكەى پەسەندکرد، كە بەپى ياساى بودجەى 2023ى عىراق 198.9 تریلیون دینار، كە نىزىكەى سەر ووى 64 تریلیون دینارى كورتهينانى ھەپە و بە قەرز پەرلەنتەوھ، ئەم ياسايە رۆژى 26ى حوزەيران [لە رۆژنامەى فەرمى عىراق](#) بلاوكراوھتەوھ و ئەم داتاياتى لىرەدا خراوھتەر ووى لەوئىيەوھ وەرگىراوھ.

لە لاپەرە 60-63 دا، خەرجىيەكان لەسەر ئاستى 65 دامەزرانوھ، وەزارەت و پارىزگا بۆ 2023 خراوھتەر ووى، ئەوھى جىگەى سەرنجە كە لە كۆى گشتى بودجەى خەرجكراو، 1 تریلیون و 258 ملیار دینار جياوازی ھەپە. زۆرتىن جياوازی لەكۆى بودجەى بەرنامەى تايبەتە كە دەگاتە 477 ملیار دینار.

ھەرۆھە نەك تەنیا لە كۆکردنەوھى گشتىيەكەدا جياوازی ھەپە، بەلكوو لەو بودجەپەى بۆ پارىزگاي ئەنبارىش تەرخانکراوھ جياوازی ھەپە.

بۇ نموونە بۇ پارىزگاى ئەنبار 198.4 مىلياردىنار ۋەك بودجەى بەكارخستىن، 105 مىليارد ۋەك بودجەى بەرنامەى تايپەت و 162 مىليارد ۋەك بودجەى سەرمايە دانراۋە، كە كۆى ئەم سىيانە پىكەۋە دەكاتە 466.3 مىلياردىنار، بەئام لە بودجە بئاوكرارۋەكەدا تەنبا 436 مىلياردىنار نوسراۋە (ل 63).

ئەم جياۋازىيانەى ژمارەكان كە لە ياسادا ھەيە، پرسىيارىكى جەۋھەرى دەۋروژىئىت كە ئابا لە عىراق كار بە ياساكە دەكرىت؟ ئەگەر كارى پىدەكرىت، لەسەر چ بنەمايەك و بەكام ژمارە دەبىت، چونكە جگە لە جياۋازى و جياكارى لە دابىنكردىنى پىداۋىستى و شىۋازى تەرخانكردىنى پارە بۇ دامەزراۋە و ۋەزارەتەكان، ئەۋا ژمارەكانىش يەك ناگرنەۋە! (پرۋانە خستەى يەكەم لە خوارەۋە)

لەرۋوى خەرجىيەكانەۋە، چەند ژمارەيەكى سەرنجراكىش ھەيە كە ۋەك خەرجى لەماۋەى 2023دا لە ياسادا ھانوۋە، بۇ نموونە كۆى خەرجىيەكانى كۆمەئەى زانستى عىراق كە لە چوارچىۋەى بودجەى سەرۋكايەتى كۆمار دايە، سائانە 6 مىلياردىنارە، دوو دەستەى ۋەك دىۋانى چاۋدىرى دارابى و دەستەى نەزاهەش پىكەۋە 223 مىلياردىنارى بۇ تەرخانكرارۋە. لەسەرۋو ئەمانەشەۋە، دادگاى بالاي فىدرالى 15 مىلياردىنارى بۇ تەرخانكرارۋە، كە بەپى راکەياندرارۋى لەم رۇژانەدا [يەك لەسەر سى ئەۋ پارەيەى بۇ كرىنى ئۆتۆمبىل تەرخانكرارۋە](#)، واتە بە بەھاي 5 مىلياردىنار خەرجىيەكانى بۇ ئۆتۆمبىلە لە 2023 دا.

بەپى ياسا بىت، ئەۋا عىراق ئەمسال 198.8 ترىليۇن دىنار خەرجەكات، بەئام ئەگەر خەرجىيەكان خىرا نەكرىن، ئەۋا ئەۋ 198.9 ترىليۇن دىنارەى لەبودجەدا ھانوۋە نىۋەشى خەرج ناكرىت، چونكە لە چوار ۋەرزى سالى تەنبا ۋەرزىكى ماۋە و، لە 11 تەممووز دا ئەنجومەنى ۋەزىران رىنمايەكانى بودجەى پەسەندكرد و [لە 7 ئابى 2023دا لە رۇژنامەى فەرمدى بئاوكرارۋە](#).

جياۋازىيەكى دىكەش، خەرجىيەكانە لەنىۋان ياساكە و راپۇرتەكانى ۋەزارەتى دارابى بۇ دامەزراۋە، ۋەزارەت و پارىزگاكان كە ھەندىكىان ۋەك ئەۋەى لە بودجەكەدا ھانوۋە بەنزيكەى خەرجكرارۋە، ھەندىكى دىكەشيان نەك نىۋە بگرە ھىچى بۇ خەرجنەكرارۋە. بۇ نموونە لە شەش مانگى يەكەمى ئەمسالدا دەۋايە 99 ترىليۇن دىنار خەرج بكرايە، كەچى 47 ترىليۇن دىنار خەرجكرارۋە، ھەرىۋيەش ئەگەر خەرجىيەكان ۋەك ئەۋەى پرۇژەياساى بودجە بىت، ئەۋا دەبىت لەنىۋەى دوۋەمى ئەمسالدا خەرجىيەكان نەك دوو ھىندە بەلكوو سى ھىندە بكرىت.

خستەى 1: خەرجىيەكان بەپى پرۇژەياساى بودجە 2023 بۇ دامەزراۋە، ۋەزارەتەكان و پارىزگاكان /ھەزار دىنار

بۇدجەي ۋەزىرەتخانىسى 2023

ۋەزىرەتخانىسى	كۆپ بەكارخستىن ھەزار - دېنار	قەرز / ھەزار دېنار	بىر بەرنامە تاييەت / ھەزار - دېنار	كۆپ گىشتى ھەزار - دېنار	كۆپ سەرمائە/ھەزار دېنار
ئىجىمەت نۆلەنەر	383,765,567	0	0	418,872,567	35,107,000
دەستە ئىشلىتىش بۇ ئىنقىسايەت ۋە دادىسى	27,436,670	0	548,920	29,723,128	1,737,538
دەستە ئاۋۇتۇر مۇنكى گىشتى	60,686,321	0	0	60,686,321	0
دەستە چاقۇنۇر ئاربابى	99,422,580	0	1,701,000	111,432,052	10,308,472
دەستە نەزەر ئىتتىپاقى	97,638,768	0	0	112,863,768	15,225,000
ئىجىمەت يالغۇ ماقى مۇرۇف	32,213,599	0	3,240,000	35,453,599	0
ئىجىمەت يالغۇ خىزمەتخانىسى ئىتتىپاقى	36,501,602	0	0	59,201,602	22,700,000
سەۋىيەنى كۆمۈر	83,200,000	0	0	94,200,000	11,000,000
كۆمۈر ياكى زاتىنى غىزاق	5,017,663	0	0	6,043,663	1,026,000
دىۋان ئىجىمەت ۋەزىرەتخانىسى	74,315,328	0	150,307,524	920,348,249	695,725,397
سەۋىيەنى ئىجىمەت ۋەزىرەتخانىسى	235,105,871	0	477,000,000	1,228,242,934	516,137,063
مەكتەپ سەۋىيەنى ئىجىمەت ۋەزىرەتخانىسى	210,612,208	0	0	229,149,978	18,537,770
سەۋىيەنى تەربىيە تاييەت (تەتقىقات ئىشلىرى)	8,940,371	0	0	8,940,371	0
شۇنىڭ بىلەن بىرلىكتە ئىجىمەت ۋەزىرەتخانىسى ۋە سەۋىيەنى ئىجىمەت ۋەزىرەتخانىسى ئارىسىدا ئۆزئارا ئىشلىتىش	15,553,292	0	477,000,000	990,152,585	497,599,293
ئىجىمەت ئاساسى ئىشلىتىش	352,647,186	0	16,000,000	401,237,186	32,590,000
ئىجىمەت بۇ كۆپىنچە ئىشلىتىش ماددىسى ئىشلىتىش	2,933,943	0	0	3,103,786	169,843
دىۋان ۋەقەسى ئىشلىتىش	1,139,953,660	0	0	1,459,953,660	320,000,000
دىۋان ۋەقەسى سۈنۈش	354,567,726	0	0	439,965,560	85,397,834
دىۋان ۋەقەسى دىن مەسچىتى، ئىززەت ۋە سايبى ۋە مەندىنى	7,867,696	0	0	13,378,696	5,511,000
ئازادلىق ۋە ئازادلىق ئىشلىتىش غىزاق	258,698,798	0	0	307,542,798	48,844,000
دەستە ئىشلىتىش ۋەزىرەتخانىسى	11,139,735	0	0	14,139,735	3,000,000
زاكۇ ۋە كۆپىنچە ئىشلىتىش نەزەر	28,553,475	0	0	29,053,475	500,000
كۆپىنچە ئىشلىتىش بۇ زاتىنى ئىشلىتىش	27,434,389	0	0	27,934,389	500,000
دەستە شەھىدان	342,291,328	0	0	354,463,953	12,172,625
دەستە ئىشلىتىش سىياسىيەت	128,038,039	0	0	130,825,244	2,787,205
ئازادلىق رولى ۋە رولى ۋە ئىشلىتىش	695,055,255	0	0	797,853,719	102,798,464
دەستە ئاۋۇتۇر سۈنۈش	98,381,524	0	0	98,793,230	411,706
دەستە ئىشلىتىش شەھىتى	3,570,036,381	0	0	3,743,703,290	173,666,909
دەستە ئىشلىتىش مەدەنى	120,738,920	0	0	324,138,920	203,400,000
دەستە چاچقۇنۇر ۋە سەربازى	251,078,900	0	0	283,078,900	32,000,000
سەۋىيەنى كۆمۈر ۋە سامانى غىزاق	13,730,050	0	0	14,960,050	1,230,000
دەستە كۆمۈر ئىشلىتىش	28,763,000	0	2,920,000	36,020,000	4,337,000
ۋەزىرەتخانىسى دەرەخ	792,644,422	0	0	837,318,177	44,673,755
ۋەزىرەتخانىسى	26,438,006,758	12,350,981,021	28,274,027	39,204,615,207	387,353,401
ۋەزىرەتخانىسى	12,952,174,283	0	23,662,113	13,887,487,961	911,651,565
ۋەزىرەتخانىسى	6,002,903,187	0	7,802,057	6,020,593,244	9,888,000
ۋەزىرەتخانىسى	7,986,241,849	0	1,110,259,739	9,903,178,252	806,676,664
ۋەزىرەتخانىسى	7,822,872,818	0	14,234,261	9,763,710,625	1,926,603,546
ۋەزىرەتخانىسى	868,769,710	0	3,000,000	1,000,096,457	128,326,747
ۋەزىرەتخانىسى پەرورەت	11,636,392,587	0	26,443,015	11,896,363,654	233,528,052
ۋەزىرەتخانىسى	116,939,316	0	1,988,000	193,927,316	75,000,000
ۋەزىرەتخانىسى	7,219,390,696	0	0	7,236,985,696	17,595,000
ۋەزىرەتخانىسى	172,519,436	0	10,273,500	227,792,936	45,000,000
ۋەزىرەتخانىسى كۆمۈر ۋە ئىشلىتىش	79,682,429	0	1,085,000	2,834,067,429	2,753,300,000
ۋەزىرەتخانىسى ئىشلىتىش ۋە شەھىتىنى گىشتى	575,853,936	0	600,000,000	4,960,260,936	3,784,407,000
ۋەزىرەتخانىسى كۆمۈر	1,433,122,145	0	10,170,000	1,938,129,910	494,837,765
ۋەزىرەتخانىسى سەربازىنى گىشتى	452,247,144	0	114,183,000	1,042,616,278	476,186,134
ۋەزىرەتخانىسى نەت	7,482,695,007	0	0	23,287,261,007	15,804,566,000
ۋەزىرەتخانىسى پلاندا	73,666,625	0	0	7,370,855,675	7,297,189,050
ۋەزىرەتخانىسى بېشە سازى ۋە كىزىك	937,190,739	0	0	1,120,766,089	183,575,350
ۋەزىرەتخانىسى پىلاندا ۋە زاتىنى	2,872,761,368	0	13,000,000	3,160,212,068	274,450,700
ۋەزىرەتخانىسى كارما	11,610,210,213	0	0	15,500,775,915	3,890,565,702
ۋەزىرەتخانىسى پەرورەت ۋە ئىشلىتىش	151,303,124	0	0	153,818,374	2,515,250
ۋەزىرەتخانىسى	51,442,818	0	20,000,000	112,022,586	40,579,768
ۋەزىرەتخانىسى تالار ۋە كۆپىنچە	201,278,271	0	150,000,000	356,550,092	5,271,821
ھەزىمەت كوردىستان	13,428,663,041	400,000,000	0	16,497,871,089	2,669,208,048
ئىجىمەت نىۋىيەت پارىژكا	58,626,349	0	0	60,854,381	2,228,032
سەربازىنى ئىشلىتىش ۋە ئىشلىتىش پارىژكا كەمەك	34,147,321	0	45,000,000	275,826,275	196,678,954
ئىجىمەت يالغۇ سەربازىنى ھەزىرەتخانىسى	224,539,500	0	380,455,000	620,958,050	15,963,550
دەستە ۋەزىرەتخانىسى پارىژكا	18,076,190	0	0	18,467,390	391,200
دەستە پاراسى ئاربابى	2,263,589	0	259,200	2,548,825	26,036
سەۋىيەنى بىياتتالار ۋە پارىژكا رىقار	1,916,174	0	0	199,778,174	197,862,000
پارىژكا بەسەر	481,968,082	0	137,241	2,148,723,775	1,666,618,452
پارىژكا نەينەۋا	175,239,210	0	105,000,000	604,074,518	323,835,308
پارىژكا بەغدا	163,135,303	0	0	719,144,663	556,009,360
پارىژكا رىقار	114,653,963	0	0	360,824,468	246,170,505
پارىژكا دىيە	139,869,779	0	24,624,489	286,692,042	122,197,774
پارىژكا بابل	178,442,086	0	38,216,800	478,601,981	261,943,095
پارىژكا تەنبار	198,450,627	0	105,000,000	466,305,485	162,854,858
پارىژكا مېسار	110,494,324	0	0	421,284,961	310,790,637
پارىژكا ۋاسىت	118,996,376	0	0	285,619,651	166,623,275
پارىژكا تەجەف	114,010,603	0	0	217,828,280	103,817,677
پارىژكا دىۋان	155,746,036	0	0	282,831,267	127,085,231
پارىژكا مۇسەننا	74,371,125	0	0	162,955,844	88,584,719
پارىژكا كەربەلا	116,092,427	0	0	195,871,433	79,779,006
پارىژكا سەھەدەن	98,035,499	0	102,000,000	323,662,377	123,626,878
ئىجىمەت دەۋلەت	6,940,069	0	0	8,467,829	1,527,760
ئىجىمەت يالغۇ داداھەر	692,686,347	0	500,000	714,886,347	21,700,000
داداھەر يالغۇ فىدىرالى	14,316,950	0	0	15,153,950	837,000
دەستە گىشتى چاقۇنۇر تاييەت بە ھەتتا فىدىرالى	2,490,177	0	0	4,490,177	2,000,000
كۆپ گىشتى	133,456,799,873	12,750,981,021	4,064,284,886	200,168,586,524	49,896,520,744
كۆپ گىشتى بەگۈزىمى بۇدجە ۋە ئاۋۇتۇر	133,221,694,002	12,750,981,021	3,587,284,886	198,910,343,590	49,350,383,681
جىلۋى	235,105,871	0	477,000,000	1,258,242,934	546,137,063

به پئی راپورته کانی وه زاره تی دارایی تاوه کو کۆتای حوزهران 2023، کۆی خهرجیه کان گه بشتووه ته 47.8 ترلیون دینار، که 41 ترلیون دینار بودجه ی به کارخستن (تشغیلی) ی بووه و 6 ترلیون دیناری بودجه ی وه به رهیتان بووه، وه کو له خشنه ی 2 دا هاتووه. له ماوه ی شه ش مانگی رابردوودا زۆرتین پاره ی ته رخانکراو له بودجه ی به کارخستن له دوای وه زاره تی دارایی که 10.8 ترلیون دینار بووه، وه زاره تی ناوخۆ به بری 5.9 ترلیون دینار به پله ی دووم و وه زاره تی په روه رده به 4.6 ترلیون دینار به پله ی سنیهم دیت.

خشنه ی 2: خهرجیه کان به پئی راپورته کانی وه زاره تی دارایی تاوه کو کۆتای حوزهران 2023 به دینار

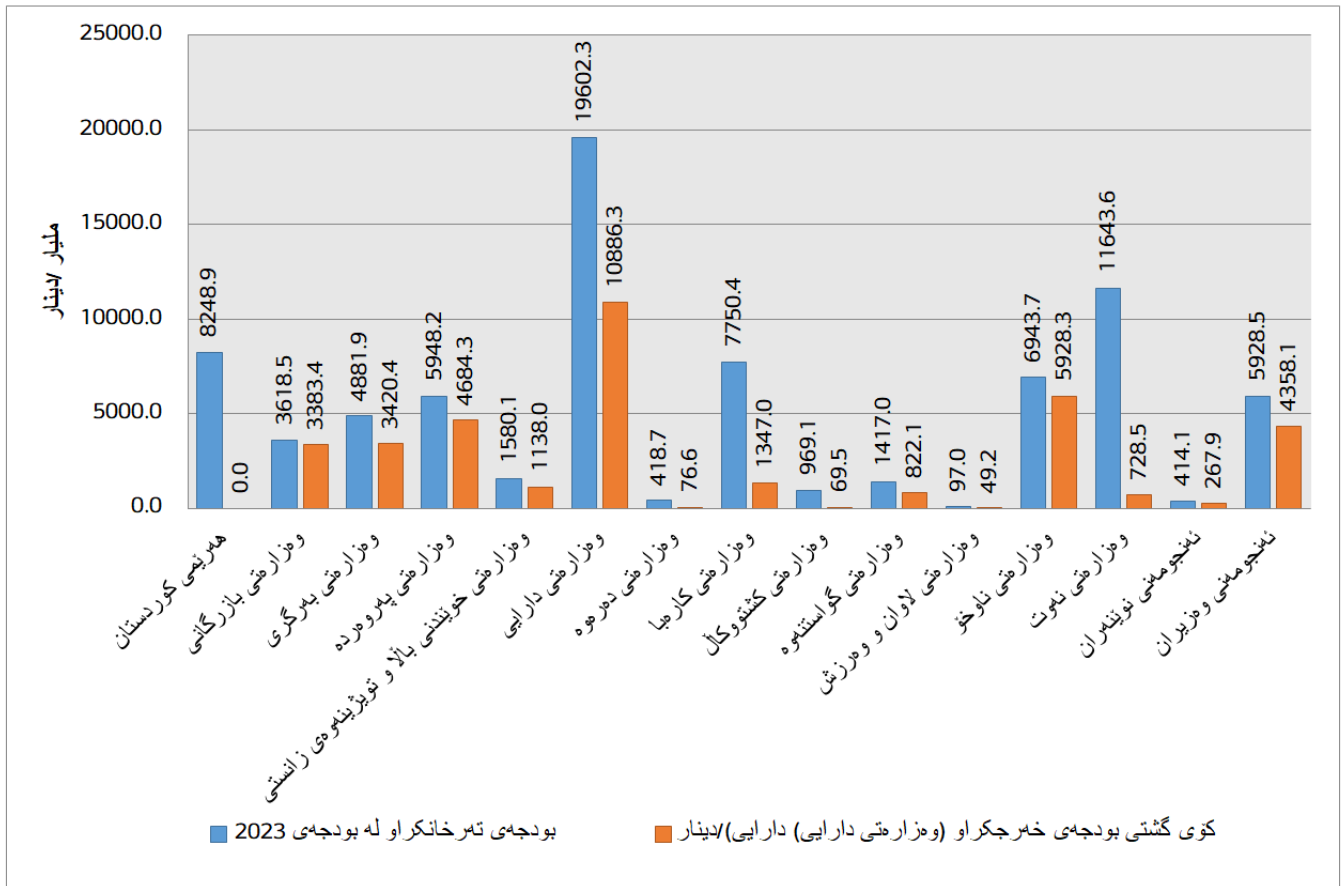
یه کخستن هودی نه ژمیر دکانی (حسابات) حکومت له سه ر بودجه ی فیدرالی تاو دو کو مانگی حوز دیران 2023			
راپور تی خهرجیه راسته قینه کان له سه ر ناستی و زاره ته کان به پئی پۆلین کردنی کارگیری (مانگی حوز دیران 2023)			
ناوی و زاره ته کان	بودجه ی نیستا (خهرجکراو)	بودجه ی وه به رهیتان	کۆی گشتی بودجه ی خهرجکراو
نهنجومانی نوینسان	267,683,016,222	254,073,475	267,937,089,697
سه ر و کایه تی کۆمار	25,827,440,070	0	25,827,440,070
نهنجومانی وه زهران	3,105,786,025,180	1,252,295,542,030	4,358,081,567,210
وه زاره تی دهره وه	76,580,949,787	42,133	76,580,991,920
وه زاره تی دارایی	10,876,181,030,589	10,113,517,230	10,886,294,547,819
وه زاره تی ناوخۆ	5,924,499,982,978	3,811,213,241	5,928,311,196,219
وه زاره تی کار و کاروباری کۆمه لایه تی	2,032,868,137,623	0	2,032,868,137,623
وه زاره تی ته ندروستی و ژینگه	2,782,765,093,439	91,623,145,513	2,874,388,238,952
وه زاره تی به رگری	3,420,380,762,240	0	3,420,380,762,240
وه زاره تی داد	323,627,317,785	16,109,291,730	339,736,609,515
وه زاره تی په روه رده	4,609,268,852,326	75,072,721,514	4,684,341,573,840
وه زاره تی لاوان و وه رزش	45,069,959,264	4,121,198,402	49,191,157,666
وه زاره تی بازرگانی	3,382,934,204,701	424,516,000	3,383,358,720,701
وه زاره تی رۆشنییری	52,742,105,386	150,406,050	52,892,511,436
وه زاره تی کۆمسته وه	21,540,107,076	800,605,110,288	822,145,217,364
وه زاره تی ناوه اندکرده وه و نه بشته جیکردن و شه ره وانی گشتی	115,470,058,591	365,890,419,637	481,360,478,228
وه زاره تی کشتوو کان	69,250,077,962	202,123,928	69,452,201,890
وه زاره تی سه ر چاوه کانی ناو	143,665,371,034	380,946,234,606	524,611,605,640
وه زاره تی نهوت	422,664,581,854	305,850,718,681	728,515,300,536
وه زاره تی پلاندا نان و	23,017,565,946	5,145,644,882	28,163,210,828
وه زاره تی په بته سازی و کانزا کان	425,723,536,162	54,396,624,722	480,120,160,884
وه زاره تی خۆیندنی بالا و تو بۆینه وه ی زانستی	1,121,059,044,787	16,941,765,593	1,138,000,810,380
وه زاره تی کاره با	1,145,677,405,923	201,309,346,703	1,346,986,752,626
وه زاره تی په بوه نه بیه کان	5,798,362,625	0	5,798,362,625
وه زاره تی ژینگه	21,627,122,474	0	21,627,122,474
وه زاره تی ناوارده و کۆچبه ران	28,876,037,479	0	28,876,037,479
فهرمانگه سه ر به خۆکان	118,307,248,538	163,078,258,028	281,385,506,566
پاریزگای به سه ره	142,811,975,350	662,255,527,008	805,067,502,358
پاریزگای نهینه وا	82,164,839,961	289,372,709,382	371,537,549,343
پاریزگای به خندا	71,239,898,387	196,826,922,001	268,066,820,388
پاریزگای زیفار	61,941,119,202	178,099,550,232	240,040,669,434
پاریزگای دیاله	57,468,511,932	78,463,186,593	135,931,698,525
پاریزگای بابل	83,804,505,018	30,501,030,719	114,305,535,737
پاریزگای نهانبار	134,010,764,650	189,342,529,770	323,353,294,420
پاریزگای میسان	34,579,525,678	90,482,076,232	125,061,601,910
پاریزگای واست	52,693,018,710	134,993,390,549	187,686,409,259
پاریزگای نهجهف	54,977,293,621	111,688,585,700	166,665,879,321
پاریزگای دیوانیه	58,783,164,671	51,386,568,033	110,169,732,704
پاریزگای موسسه نا	32,831,693,476	69,936,973,807	102,768,667,283
پاریزگای که ره بالا	49,118,228,797	202,613,655,503	251,731,884,300
پاریزگای سه لاهه دین	53,276,227,758	0	53,276,227,758
نهنجومانی دهوله ت	2,346,179,356	0	2,346,179,356
نهنجومانی بالای دادوهری	202,499,811,266	320,868,600	202,820,679,866
دادگای بالای فیدرالی	2,349,087,003	0	2,349,087,003
دهسته ی گشتی چاوه دیزیکردنی تا بیه ت به داها تی فیدرالی	208,921,320	0	208,921,320
کۆی گشتی	41,765,996,164,198	6,034,625,488,513	47,800,621,652,711

له م شه ش مانگه دا زۆرتین خهرجی له لایه ن نهنجومه نی وه زهرانه وه بووه که به ره که ی 1.2 ترلیون دیناره، نه مه ش له کاتیکدا به پئی یاسای بودجه ی 2023، جگه له دیوانی نهنجومه نی وه زهران، سه ر و کایه تی نهنجومه نی وه زهران و مه کته بی سه ر و کوه زهران، 20 شوینی دیکه به گوژمه ی 7.9 ترلیون دینار پاره ی بۆ ته رخانکراوه، له نیویاندا نوسینگه ی سه ر و کوه زهران 229 ملیار، دیوانی نهنجومه نی وه زهران 920 ملیار

و سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران 1.2 تریلیۆن دینار. هەربۆیەش لەنیۆ ئەو 45 شوپنەیی که وەزارەتی دارایی خەرجیەکانی بۆ شەش مانگی رابردوو بۆاوکردوو، ئەنجومەنی وەزیران تاکە شوپنە که لەکۆی 5.9 تریلیۆن دینار، توانیویەتی 4.3 تریلیۆن دینارلەنیوێ بەکەمی ئەمسالدا خەرج بکات، واتە بەرپۆشی 72% بودجەکەیی بوو. پروانە گرافیکی بەکەم.

خالیکی دیکەیی زۆر سەرنجراکیش پەییوەستە بە خەرجیەکان که لە پڕۆژەبەسای بودجە و راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی هەیه. پەییوەستە بە هەریمی کوردستان که لەنیۆ ئەو 45 شوپنەدا تەنیا ئەو پشک و بەشەیی بەر هەریمی کوردستان کهوتوو لە وەزارەتی دارایی سفەرە یاخود هیچ بڕە پارەیکەیی بۆ شەش مانگی سەرەتای ئەمسال بۆ خەرج نەکراوه، که هیچ نەبواپە دەبواپە نیوێ بودجەیی بەکارخستنی لەو شەش مانگەدا بۆ خەرجبکریت، بەتایبەتی بۆ چارەکی دووهم یاخود بۆ مانگەکانی 4-5-6 که هەناردەکردنی نەوت راگیرابوو.

گرافیک 1: خەرجی چەند دامەزرێوە و وەزارەتیکی لەنیوان بودجە و وەزارەتی دارایی بۆ شەش مانگی بەکەمی 2023

داهاتەکان بەپێی بودجە، وەزارەتی دارایی و وەزارەتی نەوت لە نیوێ بەکەمی 2023 دا

7 سەرچاوەیی داهاات لە بودجە و راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی ئاماژەیی بۆ کراوه، بەلام لەراستیدا و بەپێی ژمارەکان، داهااتی عێراق تەنیا لە نەوتەو دیت و، بەپێی راپۆرتی وەزارەتی دارایی ریزەیی 99% کۆی گشتی داهااتی لە شەش مانگی بەکەمی 2023 بۆ عێراق لەو سەرچاوەییەو هاتوو، بۆیەش داهااتەکانی عێراق وەک خەرجیەکان فرەچەشن و ئالۆز نییه، بەلکو بەرھەمھێنانی نەوت و هەناردەکردنی نەوت و وەرگرتنەو پارەکەیی بە دۆلار، که دواي دەرکردنی حەقەدەستی کۆمپانیاکان و گۆرپنەو بە دینار لە بانکی ناوھندی بۆ وڵات دەمینیئەو.

بەپێی راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی لە شەش مانگی بەکەمی ئەمسالدا 53.8 تریلیۆن داهااتی نەوت بوو، که لە بودجەدا وادانراوه داهااتی نەوت 58.6 تریلیۆن دینار بیت، ئەمەش بەواتای کورتهینانی 4.7 تریلیۆن دینار دیت، که بەدڵنیاییەو ئەگەر نرخی بەرمیلیک نەوت لە

سەرۆوی ئه و نرخه وه نه بوايه كه له بودجه دا هاتووه، جياوازيه كه چه نده هينده ده بوو. خالي سهره كي ئه م جياوازيه ش به هؤي راگرتني هه نارده كردني نه وتي هه ريمي كوردستانه وه يه، كه له بودجه كه دا به به شداري 400 هه زار به رميل نه وتي روژانه هه ژماركراوه، به لام له 25 ي ئاداري 2023 وه تاوه كو ئيستا راگيراوه.

له رووي داها تي نانه وتي به وه له ماوه ي شه ش مانگي رابردوودا، به پي بودجه كه ده بوايه داها تي نانه وتي عيراق 8.6 تريليون دينار بووايه، به لام له و ماوه يه دا داها تي نانه وتي عيراق ناقس (-) بووه، به هؤي زباني ئالوگوري دراو. كوي گشتي داها تي نانه وتي 1.9 تريليون دينار بووه، به لام وه زاره تي دارايي نيشانه ي كه مكدني له به رده م داها تي گوڤينه وه ي دراو داناوه و له و ماوه يه دا 2.14 تريليون دينار بووه، له كاتي كدا له بودجه كه دا ده بوايه 413 مليار دينار له داها تي ئالوگوري دراوه به اتابيه ته سه ر داها تي نانه وتي، وه كو له خشته ي 3 دا هاتووه.

خشته ي 3: داها تي نه وتي و نانه وتي له نيوه ي يه كه مي 2023 دا به پي وه زاره تي دارايي و بودجه ي 2023

داها ته كان / نيوه ي يه كه مي 2023 / دينار			
داها ت جوره كان	به پي بودجه / دينار	به پي وه زاره تي دارايي / دينار	جياوازي نيوانيان / دينار
داها تي نه وت و سه رمايه ي كانزاكان	58,626,250,000,000	53,887,299,711,339	4,738,950,288,661
با جي داخلكردني كا لا	3,178,549,879,500	782,372,724,248	2,396,177,155,252
با جي ها ورده كردني كا لا و رسوماتي به ره مهينان	1,365,741,508,500	422,515,551,896	943,225,956,604
رسومات	899,593,980,500	610,580,283,467	289,013,697,033
پشكي بودجه له قازانج كهرتي گشتي	1,650,000,000,000	213,439,917,858	1,436,560,082,142
داها تي ئالوگوري دراو	432,829,419,000	-2,142,885,417,946	2,575,714,836,946-
داها تي ديكه	1,082,994,744,000	505,956,584,683	577,038,159,317
كوي داها تي ئيستا	67,235,959,531,500	54,279,279,355,544	12,956,680,175,956
داها تي سه رمايه كان	40,500,000,000	29,060,469,216	11,439,530,784
كوي گشتي داها ت	67,276,459,531,500	54,308,339,824,760	12,968,119,706,740

له پاستيدا، به پي دانا كان و وه زاره تي نه وت، كوي گشتي داها تي نه وتي عيراق له ماوه ي نيوه ي يه كه مي 2023 دا گه يشتووه ته 59 تريليون دينار، واته سه رريزي ئه وه ي كردووه كه له بودجه دا هاتووه، به لام ئه وه پيش خه رجي به ره مهيناني كو مپانيا خزمه تگوزاريه كان و خه رجي به كان ديكه ي په يوه ست به به ره مهينان و هه نارده كردنه وه بووه.

له ماوه ي نيوه ي يه كه مي 2023 دا، كوي داها تي نه وت كه بو وه زاره تي دارايي عيراق گه پاوه ته وه، ته نيا 53.8 تريليون بووه، واته داها تي پووختي ده ولت بووه له نه وت و كانزاكانه وه، له كاتي كدا به پي وه زاره تي نه وت، كوي داها ت له و ماوه يه دا 44.4 مليار دو لار بووه كه ده كاته 59.4 تريليون دينار، به شيوه يه ك له ماوه ي ئه و شه ش مانگه دا عيراق 595 مليون به رميل نه وتي هه نارده كردووه، به تي كراي روژانه ي 3.29 مليون به رميل و نخي هه ر به رميليك 74.66 دو لار بووه، وه كو له خشته ي 4 دا هاتووه.

خشته ي 4: ورده كاري به كان داها تي نه وت به گوڤره ي بلا و كراوه كان و وه زاره تي نه وت له نيوه ي يه كه مي 2023

هەناردەکردنی نەوت لە شەش مانگی یەکەمی 2023 دا									
مانگ	بەرهەنکردن/بەرم	تیکرای رۆژانه/ میلیون بەرمیل	هەناردە ناوەراست و باشووری عێراق/بەرمی ل	هەناردە کراوە لە رێژگە چەپھان - کێژگەکانی کەرکوک/بەرمی ل	هەناردە کراوە لە رێژگە ئوردن/بەرمی ل	هەناردە کراوە لە کێژگە گەیارەو/بەرمی ل	داھات میلیار دۆلار	تیکرای نرخ بەرمیل/دۆ لار	داھات /میلیار دینار
کانوونی دووەم*	101,245,095	3.266	98,460,050	309,529	2,475,516	0	\$7.663	\$75.695	11,187.98
شوبات	92,255,610	3.295	89,140,448	2,834,393	280,769	0	\$7.063	\$76.566	9,518.26
ئادار	100,913,027	3.255	98,875,692	1,727,494	309,841	0	\$7.506	\$74.385	9,757.80
نیسان*	98,634,947	3.288	98,634,947	0	0	0	\$7.699	\$78.058	10,008.70
ئایار	102,463,387	3.305	102,206,413	0	256,974	0	\$7.325	\$71.485	9,522.50
حوزەیرا ن	100,059,052	3.335	98,725,620	0	299,445	1,033,987	\$7.180	\$71.755	9,405.41
کۆی گشتی	595,571,118	3.29	586,043,170	4,871,416	3,622,545	1,033,987	\$44.44	\$74.66	59,400.65

سەرچاوه: وەزارەتی نەوتی عێراق، بڵاویەکراویە مانگانە لەبارەى هەناردەکردن، داھات و نرخى نەوت

تیبینی: نرخى دۆلار بۆ دینار لە مانگی 1 تاوەکو 7 شوبات بە 1450 دینار، لەو رۆژە بەدواوە بە 1310 دینار دانراوە بۆ گۆڕینی دۆلار بە دینار.

نزیکی 5.5 تریلیۆن دینار جیاوازی لەنیوان راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی نەوتی عێراق لەماوەی شەش مانگی یەکەمی 2023 دا هەبە، بەشێوەیەک بەرزترینی لە نیسانی 2023دا بە 1.6 تریلیۆن دینار بوو و نزمترینی لە شوبات بوو کە 596 ملیار دینار بوو.

خشتەى 5: جیاوازی داھاتی نەوت لەنیوان راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی و وەزارەتی نەوتی عێراق لەنیوێی یەکەمی 2023 دا

مانگەکان	داھاتی نەوت / وەزارەتی نەوت / تریلیۆن دینار	داھاتی نەوت وەزارەتی دارایی / تریلیۆن دینار	جیاوازی نیوانیان وەزارەتی دارایی و نەوت / تریلیۆن دینار
کانوونی دووەم	11.188	10.286	0.902
شوبات	9.518	8.922	0.596
ئادار	9.758	9.045	0.713
نیسان	10.009	8.354	1.655
ئایار	9.523	8.856	0.667
حوزەیران	9.405	8.425	0.980
کۆی گشتی	59.401	53.887	5.513

ئەگەر ئەو جیاوازییەى نیوان وەزارەتی نەوت و وەزارەتی دارایی بە حەقەدەستی کۆمپانیا خزمەتگوزارییەکان و تێچوووی بەرمیلێک نەوت دا بنیین، ئەوا لەماوەی شەش مانگی رابردوودا تێچوووی بەرمیلێک نەوت لە عێراق لە 7.1 دۆلار بۆ 7.8 دۆلار بوو، لەکاتیکیدا ئەم پرە جیاوازیەى لەو خەرجییەى لە بودجەى 2023دا بۆ وەزارەتی نەوت دانراوە کە پرەگەى 23.2 تریلیۆن دینارە و بەتەنیا لە بودجەى بەکارخستندا 7.4 تریلیۆن دیناری بۆ دانراوە!

لەسەرئێوە ئەمانەشەو، لەماوەی شەش مانگی یەکەمی ئەمساڵدا لە دەرەوێى ئەو پرە پارەى لەسەرەو ئەماژەى بۆ کراوە، لەنیو راپۆرتەکانی وەزارەتی دارایی پرە 728 ملیار دیناری دیکە خەرجی وەزارەتی نەوت بوو، کە 422 ملیار بۆ بودجەى بەکارخستن و 305

لە ياسای بودجەى 2023دا كە بۆ دوو سالى داھاتووشە، داھاتى نەوتى عىراق بە ھەريىمى كوردستانەو بە 117.2 تریليۇن دینار دانراو، كە وادانراوہ عىراق رۆژانە 3.5 مليۇن بەرميل ھەناردە بکات. بە جۆرک 3.1 مليۇن بەرميلی لەلايەن بەغدا و 400 ھەزار بەرميلی لەلايەن ھەولنرەوہ بېت، بەلام دواى راگرتنى ھەناردەکردن و نەگەشتنە ریککەوتنى ئەنقەرە و بەغدا، پیناچیت ئەم 400 ھەزارە بەشداری لە ھەناردەکردن بکات وەکو ئەوہی لە بودجەدا ھاتووہ كە بۆ شەش مانگی رابردوو 72.4 مليۇن بەرميل و بۆ چارەکی دووہمی سأل واتە مانگەکانى 4-5-6 نزيكەى 36.4 مليۇن بەرميل نەوت.

بەگشتى و لەو شەش مانگەدا بەپىى بودجەكە و بەپىى تیکرای نرخی نەوتى ھەناردەکراوى عىراق، بە برى 5.4 مليار دۆلار زیان بەر بودجەى عىراق كەوتووہ، ئەگەریش بەپىى نرخی نەوت لە بودجەدا بېت، ئەوا 5.04 مليار دۆلار زیان بەر عىراق كەتووہ، ھەرچەندە تاوہكو ئیستاش كە نزيكەى دوو مانگ و 10 رۆژ لەنيوہى دووہمی سأل تپپەرپوہ، نازانرپت ھەناردەکردنى نەوتى ھەريىمى كوردستان دەستپدەكاتەوہ ياخود نا؟ بروانە خشتەى 5 لەبارەى داھاتى نەوت بەگوێرەى بودجەى 2023ى عىراق.

خشتەى 6: داھاتى نەوتى عىراق بەپىى پرۆژەياسای بودجە لەنيوہى يەكەمى 2023

برى داھاتى نەوت بەپىى بودجە 2023 لە نيوہى يەكەمى 2023						
مانگ	تیکرای رۆژانە/ مليۇن بەرميل	برى ھەناردەکراو/بەرميل	ھەناردەى ناوہراست و باشوورى عىراق/بەرميل رۆژانە	ھەناردەکراو لە ھەريىمى كوردستان/ بەرميل رۆژانە	داھاتى مانگانە /دۆلار	داھاتى مانگانە /دینار
كانوونى دووہم	3,500,000	108,500,000	3,100,000	400,000	\$7,595,000,000.0	د.ع. 9,873,500,000,000
شوبات	3,500,000	98,000,000	3,100,000	400,000	\$6,860,000,000.0	د.ع. 8,918,000,000,000
ئادار	3,500,000	108,500,000	3,100,000	400,000	\$7,595,000,000.0	د.ع. 9,873,500,000,000
نيسان	3,500,000	105,000,000	3,100,000	400,000	\$7,350,000,000.0	د.ع. 9,555,000,000,000
ئایار	3,500,000	108,500,000	3,100,000	400,000	\$7,595,000,000.0	د.ع. 9,873,500,000,000
حوزەيران	3,500,000	105,000,000	3,100,000	400,000	\$7,350,000,000.0	د.ع. 9,555,000,000,000
كۆى گشتى	21,000,000	633,500,000	3,100,000	72,400,000	44,345,000,000	57,648,500,000,000

كۆتايى

خەمڵاندنەكان ياخود پشتبەستەستەنەكانى خەرجى و داھاتەكانى عىراق وەك ئەوہى لە بودجەدا ھاتووہ لە گەل ئەوہى جيبەجى دەكرپت جياوازی گەورەى تپدايە، سادەترین نموونە برى ھەناردەکردنى نەوتى رۆژانەبە كە 3.5 مليۇن بەرميلە، بەلام بەتیکرا توانراوہ 3.29 مليۇن بەرميل ھەناردە بكرپت.

لەرووى داھاتەوہ، بەتايبەتى داھاتى نەوتى نەك ھەر زیاد نەكراوہ بەلكوو قەرزى ھاتووہتە سەر. لەكاتیکدا لەياساكەدا چاوہپواندەكرا 13% داھاتى نەوتى كۆبكرپتەوہ، بەلام لە شەش مانگی يەكەمى ئەمسالدا خوار 1% داھاتى نەوتى ھاتووہ و 99% لە داھاتى نەوتەوہ بووہ.

ئەم جياوازیيانەى داھات و خەرجیبەكان وەك ئەوہى لە بودجە ولە راپۆرتەكانى وەزارەتى دارايیدا ھاتووہ لەلايەك و ئەو جياوازیبەى لە ژمارەكانى ياساكەدا ھەبە، كە بەگشتى سەروو 1 تریليۇن دینارە و بەتەنياش لە بەشە بودجەى پاريزگای ئەنبار 30 مليار دینارە، بەدلنيایبەوہ ئەگەر وردەكاریبەكانى ئەو 65 دامەزراوہ، وەزارەت و پاريزگایانەش وردتر بكرپتەوہ شتى نوئ دەبينين.

لە كۆتايیدا، ئیستا باس لەوہ دەكرپت كە بەغدا 6 دۆلارى بۆ خەرجى بەرھەمھيٺانى ھەر بەرميلك نەوتى بەرھەمھيٺراو لە ھەريىمى كوردستان داناوہ، لەكاتیکدا لە دەرەوہى پارەى تەرخانكراوى سالانە بۆ وەبەرھيٺان لە كەرتى نەوتى عىراق كە پرەكەى 15 تریليۇن دینارە، تپچووى ھەر بەرميلك نەوت لە عىراق 7 بۆ 8 دۆلارە، ئەمەش سەرەراى ئەوہى كە ھەمووان دەزانن پنگانە و تپچووى بەرميلك نەوت لە

ھەرئىمى كوردستان زۆر جياوازتره له عىراق، نەوھكو تەنيا بەھۆى كارى كۆمپانیا نۆودەولەتییەكانى نەوت له ھەرئىمى كوردستان بەلكوو بەھۆى پىكاتهى جیولوژی بیره نەوتییەكان و ژینگەى تايبەتى كىلگە نەوتییە دۆزراوھكان له ھەرئىمى كوردستانه كه تیچووھكەى ئەو بره نىيە و نزیكىش نىيە لەو برهى كه عىراق بۆ بەرھەمھێنانى بەرمىلىك نەوت باسى دەكات.